

cupiat, et tractare. Si autem calumniator potius A quam advocatus existens monasterii bona pervaserit, et semel, secundo, tertiove commonitus non emendaverit, abbas habeat facultatem alium sibi utiliorem statuere advocatum. Ad iudicium autem nostræ tuitionis et concessæ vestro monasterio libertatis, aurecum unum quotannis Lateranensi palatio persolvētis. Si quis igitur decreti huius tenore cognito, temere, quod absit! contraire tentaverit, honoris et officii sui periculum patiat, aut excommunicationis ultione plectatur, nisi præsumptionem suam digna satisfactione correxerit. Amen, amen, amen.

Ego Calixtus catholicæ Ecclesiæ episcopus
Ego Cono Prænestinus episcopus.
Ego Lambertus Ostiensis episcopus.
Ego Boso presbyter cardinalis tituli S. Anastasiæ.
Ego Joannes presbyter cardinalis tituli S. Chrisogoni.

Datum Laterani per manum Chrisogoni sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis ac bibliothecarii, xiv Kal. Aprilis, indictione xii (74), Dominicæ Incarnat. anno 1120, pontificatus autem domni Calixti II papæ anno 1. Amen, amen.

DIVERSORUM AD CALIXTUM EPISTOLÆ.

I.

Litteræ hæreticorum ad Calixtum II papam. — Ipsius electioni assensum præbent.

(Anno 1119.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 224.]

CALIXTO Dei gratia universali pontifici, R. S. Eusebii cardinalis, et G. SS. Apostolorum, et M. S. Pancratii abbas, obedientiam in Domino.

Etsi litteræ electionis vestræ ad nos non pervenerint, ea tamen nobis manifestata, gavisus sumus, orantes Deum, ut si quid minus in ea est, gratia ipsius benigna vobis et nobis impleat. Nos quod jam per septennium plurimum fatigati pro catholicæ veritatis confessione vix jam valentes sufficere, postulamus per Dei misericordiam respirare. Verum quia id in vobis obtinere posse Deum credimus, electionem vestram, quam neque lepra Simonis, neque tumor ambitionis infecit, tanquam a Deo datam amplexi sumus. Intelleximus enim a vobis completum fuisse capitulum electionis, quam Apostolus in Epistola ad Hebræos interierit: *Nec quisquam, inquit, sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron.* Pontificatu igitur vestro a Deo vocato, nullam maculam secundum conscientiam nostram in probando electionem vestram, secundum votum quod semper habuimus collaudantes, amplectimur, sperantes omnem maculam hæresis per sanctum studium vestrum ab Ecclesia Romana propelli. Unde nostra suscitata diligentia electioni vestræ, eam confirmantes, subscribimus, tanto quidem devotius, quanto puriorem esse per Dei gratiam confidimus.

Similiter presbyter Bonushomo, presbyter Berardus, presbyter Angelus S. Andrææ, presbyter Ange-

tionem illam a Cæsare jam tunc fuisse factam, sed anno 1123 demum Spiræ expeditam, in quo data indictio iv cubat in mendo; anno enim 1123 currebat indictio i.

B Ins, Joannes archipresbyter S. Mariæ Rotundæ, Dodo presbyter S. Mariæ in Aquiro, Desiderius archipresbyter Sanctorum Apostolorum, cum omnibus clericis ejusdem ecclesiæ, presbyter Benedictus S. Stephani, presbyter Joannes S. Nicolai, Angelus Sanctæ Mariæ in Via, Beraldus S. Basilii, Astaldus et Joannes abbas Sancti Apollinaris, presbyter Mannus S. Petri ad Vincula, presbyter Leo, et Nicolaus S. Laurentii in Lucino, cum pluribus aliis.

II.

Requisitio Urbani Landavensis episcopi versus Calixtum II papam apud Remis.

(Anno 1119.)

[WARTON, *Anglia sacra*, II, 673.]

C Venerabili CALIXTO apostolico et totius Christianitatis summo patrono, URBANUS Landavensis Ecclesiæ episcopus, fidele servitium et orationes debitas.

Ecclesia Dei nostraque sub Deo et vobis vestra misericordiæ et pietati hanc dirigit epistolam, et suppliciter rogat ut pro summo Rege Christo eam præcipiat diligenter vobis recitari et a vobis misericorditer exaudiri. A tempore antiquorum Patrum, dilectissime Pater et domine, sicut chirographum sancti patroni nostri Teiliavi testatur, hæc Ecclesia prædicta prius fundata in honore S. Petri apostoli, aliarum omnium Ecclesiarum Guallixæ semper magistra exstitit in dignitate et in omni privilegio; donec tandem per seditiones et tot bellorum flagitia, et inveterato antecessore meo Herwaldo, et inde debilitata Ecclesia cœpit debilitari; et fere viduata pastore, et annihilata indigenarum crudelitate et invasione supervenientis gentis Northman-

(74) Conveniunt hæ notæ chronice an. 1120 et diei 19 Martii, quo adhuc fluebat indictio xii, usque ad d. 25 ejusdem mensis, juxta modum numerandi pontificum.

niæ. Semper tamen religiosi viri ad serviendam in ea hæserunt, tum propter Anglorum viciniam, a quibus in ecclesiastico quidem ministerio nihil discrepabant, quia apud eosdem fuerant tam nutriti quam eruditi; tum etiam quod ab antiquis temporibus, id est a tempore Eleutherii papæ sedis Romanæ, episcopus illius loci, et post adventum Augustini in Britanniam insulam Dorobernensis Ecclesiæ metropolitani, ejusdem archiepiscopo simul et regi Anglorum semper fuerat deditus et per omnia obediens. Novissime autem Willelmo rege regnante, maxima cleri parte jam deleta, xxiv tamen canonicis Ecclesia fuerat munita: quorum in præsentibus nulli præter duos in ea remanent; et in dominio Ecclesiæ iv carrucæ et quatuor libræ; nec tantum in territoriis oblati nunc Ecclesia desolata et depoliata, verum etiam in decimis ablatis sibi et clericis omnibus totius episcopatus tam laicali potestate quam monachorum invasione, quam etiam fratrum nostrorum episcoporum, Herefordiæ videlicet et Sancti Dewi, territorii simul et parochiæ grandi invasione. Nunc precor vos, ut Patrem, velut incrimis armatum et debilis fortem, quatenus Ecclesiæ nostræ vobis commissæ succurratis, ut qui vos fecit, ipse vos manu teneat, et post laboris terminum perducatur vos ad perenne solatium. Amen.

III.

Ludovici VI Francorum regis ad Calixtum. — Scribit se nunquam toleraturum subjectionem quam ab archiepiscopo Senonensi exigebat primas Lugdunensis.

(Anno 1121.)

[MANSI, Concil., t. XXI.]

Scripsit nobis sublimitas vestra de captione illius apostatæ Burdini, et de incolunitate status vestri. Unde, Pater dulcissime, plurimum et præ cæteris vos amamus, honoremque vestrum studium nostrum in omnibus esse intelligimus. De sententia sane in metropolitanum Senonensem pro nostro honore relaxata animum nostrum ex parte mitigastis; sed quoniam ad tempus est relaxata, suspensum vehementer ac dubium reddidistis. Videtur enim aliquam adhuc spem habere Lugdunensis archiepiscopus super illa quam quærit subjectione; sed, ut verum fatear, sustinerem potius regni nostri totius incendium, capitis etiam nostri periculum, quam bonis subjectionis et abjectionis opprobrium. Videtur enim ad nostrum respicere contemptum, contra nos hoc modo fieri, quod nunquam exstiterit factum. Novit autem experientia vestra regnum Francorum, in obsequiis promptum, in necessitatibus amicum vobis exstitisse, nec a fidelitate Romanæ Ecclesiæ precibus aut promissionibus imperatoris nos avelli unquam potuisse. Et quanto animi fervore, quanta mentis humilitate vobis obedierimus, ut si taceat vox vestra, clameat opera nostra, monstrent obsequia mea; ut enim cætera dimittam, illud inter alia meminerit paternitas vestra, quod quamvis gravi, ut scitis, laborarem infirmitate, molestia corporis

vehementer urgente, Remensi tamen concilio, cum labore quidem nostro, sed cum honore vestro interesse studuimus, et plus vestræ voluntati quam nostræ facultati, plus honori vestro quam dominio nostro consulimus. Hoc vobis, dulcissime Pater, memorando scripsimus, non quia non placeat vobis hoc fecisse, sed quia volumus hoc a memoria vestra non recessisse. Si quid igitur valet, si quid potest apud vos amor noster, et obsequium nostrum, rogamus et petimus ut Senonensis Ecclesia, quæ ab ista de qua nunc pulsatur subjectione huc usque aliena exstitit et libera, per vos non fiat ancilla, sed antiqua ejus libertas auctoritate apostolica roboretur, et privilegii firmitate muniatur; in quo tamen nihil a vobis contra justitiam exigitur. Si enim opponitur quod veterum institutio Lugdunensis Ecclesiæ primatum contulerit, respondetur ex opposito quod antiquæ libertatis possessio Senonensem Ecclesiam ab ejus subiectione defendit. Quod enim antiqua possessio acquiritur, nullo, ut fertur, jure adimitur, etiamsi de jure Romanæ Ecclesiæ fuisse cognoscitur. Hac igitur ratione Senonensis Ecclesiæ libertas remanere debet inconcussa et intacta, nec pulsari aut violari debet pro subiectione noviter et imprudenter facta. Facta est enim, ut dicitur, latenter et quasi furtive subiectio ista, nesciente scilicet clero Senonensi, inconsultis etiam episcopis illius diocesis, ignorante etiam rege. In quibus omnibus dignitas pendet Ecclesiæ, et subiectio taliter facta respicere potius videtur ad ignominiam male accipientis quam ad commodum Ecclesiæ nescientis. Res enim communis communi tractanda est consilio, non latenti et privato terminanda colloquio. Cum igitur dignitas sit Ecclesiæ, non personæ, si Senonensis archiepiscopus iste et quidem solus de non sua fecit quod non oportuit, si promisit quod non debuit, Ecclesia tamen Senonensis quod suum est non amisit, nec privatam libertatem quam ex antiquitate habuit; nec cogenda est ad subiectionem quam nunquam exhibuit. His ita se habentibus, videat, dulcissime Pater, discretio vestra ne civitas Lugdunensis, quæ de alieno est regno, de nostro floreat detrimento, nec subiciatur amicus amico, quia, si decipitur pro amico amicus, juste fiet de amico inimicus. Rex ergo Franciæ, cui proprius est Romanæ Ecclesiæ filius, si in facili causa, si in levi petitione contemnitur, nulla spes in majori relinquitur, nec ulterius in aliis patietur repulsam, si in istis sustinet repulsionis offensam. Melius est enim regiæ honestati a precibus desistere quam de repulsa nævum ruboris contrahere. Quod minus in litteris continetur præsentium lator Algrinus viva voce supplebit, cujus verba tanquam ex ore nostro suscipite et custodite.

IV.

Radulphi archiepiscopi Cantuariensis ad Calixtum.
— *Queritur de injuria sibi et Ecclesie Cantuariensi illata in consecratione archiepiscopi Eboracensis.*

(Anno 1122.)

[WILKINS, *Concilia Magnæ Britanniae et Hiberniae*, t. II, p. 396, ex ms. Cott. Domitian. A. V., fol. 2 et seqq.]

Reverendissimo domino et unice colendo Patri summo pontifici CALIXTO, et universæ sanctæ et apostolicæ Ecclesiæ Romanæ, RADULPHUS, Cantuariensis archiepiscopus, et tota Ecclesia Cantuariensis, in Domino salutem et debitam subjectionem.

Quoniam exigentibus malis nostris nova quidem temporibus his Ecclesiæ Cantuariensi, et ab exordio Christianitatis Anglorum inaudita subintravit adversitas, alio modo jam quam prior usus erat vestræ majestati, alloqui præsumimus excellentiam, o beatissime domine et unice colende Pater. Cogimur namque ad querelas, viderit Deus causam Ecclesiæ suæ, qui mutat et ordinat omnia, prout ipse novit. Siquidem ex quo beatus pater Gregorius sanctum et venerabilem virum Augustinum ad prædicandum populis Anglorum destinavit, in consuetudinem religionis devenit, quatenus apostolica sedes quidquid dignitatis primatus, et privilegii catholico et canonico more decebat, Ecclesiæ Cantuariensi impenderet, et Ecclesia Cantuariensis quidquid humilitatis, subjectionis, et fidei Christiano et ecclesiastico jure decebat, apostolicæ sedi perpetua stabilitate referret. Id firmum et illibatum servatum est, excepto quod Stigandus quidam hujus sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ contra canonicam et propriam consuetudinem præsulatum invasit, qui tempore Alexandri II papæ, assistentibus cardinalibus, ab apostolica sede directis, in Wintoniensi urbe accusatus, convictus et depositus, a superba temeritate desivit; præter hunc neminem Cantuariensium episcoporum contra sedem apostolicam quidquam invasisse vel præsumpsisse, historia vel memoria didicimus. Unde recte et pulchre actum est, ut quingentis jam et eo amplius annis, quidquid prima et summa apostolicæ sedis auctoritas ad catholicæ fidei veritatem confirmandam, ad sanctæ et universalis Ecclesiæ pacem observandam vel ad bonorum morum honestatem dilatandam in posteros derivaret, id totum sancta Cantuariensis Ecclesia inviolate custodiens, per omnes Britanniarum partes inter sublitos prædicaret; et quis erit vel etiam nostræ partis summus adversarius, qui infra tot annorum spatia aliud quidquam de nostra Ecclesia se didicisse audeat consteri? nempe quod pace vestra dictum iri potuerit, quis veterum historiarum nostræ Ecclesiæ seriem nosse contendat, tam diuturnam et æternam inter sedem apostolicam et Ecclesiam Cantuariensem reperit benevolentiam, ut non jam quasi duas, id est, illam majorem et istam minorem judicaverit, sed quantum ad imperii et obedientiæ eandem attinet voluntatem, illam et istam unam et eandem esse

A putaverit? Facile namque inter Christianorum animos justum imperium et voluntarium obediendi obsequium multorum comparat unitatem: porro quod Roma Cantuariæ, id Cantuaria toti Britanniæ voluntate et beneficio ministravit. Unde igitur obscuratum est aurum, et mutatus est color; optimus? Astutia quippe et delatione hominum pauculorum excellentia vestra turbata est, et rumore novitatum tantæ diuturnitatis concordia cœpit paulisper infirmata deficere; et nisi, quia Deo permittente, adeo præsentium dierum malitia, indignum erat, ut delatorum novitas tanta facilitate in nostram grassaretur injuriam, et Christianæ pacis confunderet unitatem.

B Porro cum scriptum sit: « Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui, » irreligiosum est, ut episcopus Eboracensis ultra pedem tendat novæ præsumptionis quam Ecclesiæ suæ facultas erat et norma priscae consuetudinis. Cæterum episcopo Cantuariensi in debitum et æternæ ignominie dedecus erit, si de privilegiis Ecclesiæ suæ quidquam diminuat, et unde juste ab antiquo illam investitam reperit, inertie suæ consensu diebus suis exspoliari permittit. « Malo, inquit beatus Gregorius, quælibet adversa pati, quam Ecclesiam Petri temporibus meis degenerari. » Cum igitur Paulus dicat: « Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, » nihil indebitum ab episcopo Eboracensi episcopo Cantuariensis expostulat, nisi ut sibi canonicam subjectionis humilitatem debeat, quam antecessores ejus antecessoribus suis debuisse fideliter constat. Unde beatus Gregorius: « Omnia, inquit, quæ antiquitas statuit intemerata serventur. » Nempe nulli sapienti incognitum, cujus capitis membrum est, qui propriæ vanitates subreptionis alterius Ecclesiæ justitiam deterit; et cui testamento Christianæ institutionis subjectus est, ei contra fas rectitudinis similis esse contendit; Apostoli nimirum sententia est: « Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. »

D Hoc est igitur, hoc est, serenissime Pater, quod tota conqueritur Ecclesia Cantuariensis, quia, sicut dictum est, in injuriam nostram pauculorum hominum nova grassatur importunitas. Et locus qui Ecclesiæ nostræ hactenus beneficio aliquantulum habuit statum religionis, in sine dierum justitiæ nostræ detrahet audacia propriæ adinventionis: et certe non immerito moti sumus, quia patriæ, ut ita dicam, extremus angulus in Ecclesia Dei dissensionis intulit molestiam, et tam perpetuam Ecclesiæ Cantuariensis aboleret eminentiam; quod si hucusque ignorat Eboraca, quid jam per quadringentos et eo amplius annos utilitatibus suis Cantuaria contulit, vel quid ipsa Cantuaria debuit, vixerit, ut assertionibus nostris credere velint; publicas et veteres gentis Anglorum historias relegant, tam Eboracensis quam Cantuariensis Ecclesiarum privilegia inquirant, nec veritati quos non habet angulos inducant. Quod si veterum Patrum institutis et litteris non credunt, nec verbis nostris credituri sunt. Miramur,

inquiet, quibus institutis veterum gloriantur; præsertim cum beatus Gregorius, qui primus populis Anglorum Christianitatis officium procuravit, et Ecclesiarum nostrarum leges et consuetudines instituit, in Anglia duo pallia, duas sedes metropolitanas, Londoniensem videlicet et Eboracensem, duos archiepiscopos ordinasse videatur, quibus post obitum Augustini hanc distinctionem imponit, ut qui fuerit ordinatus prior habeatur. Id sane, ut videatur, intendens ut non Cantuaria, sed Lundonia metropolis diceretur, et esset. Unde verum sapientibus liquet, quia alterius metropolis transmutatio alteri non translata nec fuit, nec esse debuit priscae dignitatis ablatio. Sed Cantuariensis, in quam metropolis nec ante illud decretum, nec post translata fuisse reperitur. Nil ergo nostra interest, quidquid inter Londoniam et Eboracam distinguitur, tantum ab utraque Cantuariæ canonica reverentia teneatur. Siquidem in ecclesiastica Historia gentis Anglorum, quam venerabilis Beda presbyter luculento et verissimo stylo describit, luce clarius est, quia prædicante Augustino et sociis ejus verbum Dei Cantuariorum populo, tam eorum rex quam idem populus, relicto gentilitatis ritu, unitati se sanctæ Christi Ecclesiæ credendo sociavere. Nec distulit rex, quin etiam ipsi doctoribus suis locum sedis eorum gradui congruum in Dorobernensi metropoli sua donaret, simul et necessarias in diversis speciebus possessiones conferret. Interea vir Domini Augustinus venit Arelas, et ibi juxta quod jussa sancti Patris Gregorii acceperat, genti Anglorum ordinatur archiepiscopus; reversusque inde Britanniam, jam non Londoniensis, sed Dorobernensis archiepiscopus, misit continuo Romam Laurentium presbyterum et Petrum monachum, qui beato pontifici Gregorio gentem Anglorum fidem Christi suscepisse, ac se episcopum non Londoniæ sed Doroberniæ factum esse referrent, simul et de eis, quæ necessariæ videbantur questionibus ejus consulta flagitans: nec mora congrua questui responsa recepit, quæ etiam Historiæ suæ Beda inserere commodum duxit. Porro sciendum quia tunc in Lundonia et finitima gente ejus, sicut idem historiographus memorat, necdum ad fidem conversa, principatum habebat, non ipse rex, sed quidam nepos Æthelberti, regis Cantuariorum, quamvis sub potestate [positus ejusdem Æthelberti. At vero Augustinus, testante Beda, ubi in regia civitate sedem episcopalem, ut prædiximus, accepit, recuperavit in ea regio fultus adminiculo ecclesiam, quam mihi antiquo Romanorum fidelium opere factam fuisse didicerat, et eam in nomine sancti Salvatoris sacravit; atque ibidem sibi habitationem statuit, et cunctis successoribus suis. Revertentes igitur post hæc, qui, sicut dictum est, Romam missi fuerant, retulerunt secum ad Augustinum illam famosissimam beati Patris Gregorii epistolam, in qua inter Londoniensem sæpe dictam distinxisse videtur. De cujus distinctionis intelligentia, ne quid dubium remaneret, Joannes levita Romanus, in Vita beati

A Gregorii [ad Joannem papam ita scribit, dicens: « Misit, inquit, beatus Gregorius Augustino pallium, jubens, ut sub metropoli sua Cantariæ duodecim episcopos ordinaret, ad Londoniam et Eboracam singulos episcopos mitteret, qui duodecim sub se nihilominus episcopos consecrantes, pallium ab apostolica sede perciperent, et post Augustini obitum ipse inter eos primus haberi debuisset, qui primus, consecrare meruisset. » Juxta quam prædiximus viri sententiam nequaquam successoribus Augustini beatus Gregorius debere subtrahi præsignavit, quidquid primatus, seu dignitatis illi, sicut ejusdem gentis apostolo, apostolicæ sedis auctoritate concessit. Nam et ipsum ab illo usque in præsens investitura Cantuariensium episcoporum indesinenter obtinuit. Denique in eadem beatus Gregorius ita: « Ad Eboracam, inquit, civitatem te volumus mittere, quem ipse judicaveris ordinandum, ita ut si eadem civitas cum finitimis locis verbum Dei receperit, ipse quoque duodecim episcopos ordinet, et metropolitani honore perfruatur. » At vero neque Augustinus, neque Laurentius, neque tertius ab Augustino Mellitus Dorobernensis archiepiscopus, aliquem ad Eboracam destinavit ordinandum episcopum. Quartus autem ab eo Justus Paulinam antistitem consecravit, et eum provinciæ Eboracensi prædicatorem delegavit. De quo Justo scire velim, an eum Eboracensem erga se minoris fuisse dignitatis asseverent quam Augustinum fore decrevit, an ejusdem; qui fecit quod ille facere debuit, nec tamen fortasse potuit. Ni fallor ejusdem prorsus, inquit, quia nihil impedit personarum diversitas, ubi idem facit eadem et voluntas et potestas; ita tamen ut successores Paulini itidem censeantur cum successoribus Justi, quales futuri esse decernuntur cum successoribus Augustini. Habuit igitur vel unum Augustinus successorem quem Ecclesia Eboracensis et habuit et habere debuit primatem. Sed enim Paulinus, gentem ad quam missus est, a gentilitatis errore convertit, et ab apostolica sede pallium suscipiens, in Eboraca cathedram episcopalem instituit, episcopum tunc in provincia neminem creavit. Ac deinde post hæc defuncto Justo, Honorius pro eo Cantuariensis succedit episcopus. Turbatus itaque rebus Northanhimbrorum, cum nil aliubi præsidii nisi in fuga esse videret, Paulinus rediit ad matrem suam Cantuariensem Ecclesiam, atque ab Honorio archiepiscopo multum honorifice susceptus est.

Quo in tempore Rossensis Ecclesia, quæ non Cantuariæ tantum magisterio, verum etiam temporali dominio hucusque serviebat, pastorem minime habebat, ac per hoc curam ipsius præfatus Paulinus invitatione et præcepto Honorii archiepiscopi suscepit ac tenuit, usquedum et ipse suo tempore ad cælestia regna cum gloriosi fructu laboris ascendit. In qua Ecclesia moriens, pallium quoque, quod a Romano papa acceperat, reliquit; quo circa simplicium auribus planum est, quia in omni primatu sui

similem alterum non habuit Augustinus successorem nisi forte Eboracenses dicant Paulinum suum interim non subjectum, quandiu suus, subjectum vero, quia Roffensis postmodum erat episcopus. Sane quidquid egit, subjectionis præterdidit iudicium, et quod recepit, ecclesiæ Cantuariensis insigne erat beneficium. Denique in tota illa historia venerabilis Bedæ presbyteri certum est Eboracam nec fidei, nec religionis ullam habuisse constantiam, nisi beneficio et gratia Cantuariensis Ecclesiæ. Quippe quæ, usque ad hæc Northmannorum tempora, vix unquam clericos vel monachos instituit, nec in provincia sua aliquem episcopum procreavit, neque ipsa suis etiam pontificibus sepulturam procuravit. Interea post decessionem Paulini provincia Northanhimbrorum religione fluctuabat et fide; quocirca rogatu Deo dilecti regis Oswaldi, Scotorum episcopi, beatæ memoriæ Aidanum consecratum antistitem in Angliam transmiserunt, qui primus in Lindisfarnensi insula sedem episcopalem accepit, tempore vero sequenti, mutatis rebus, qui tunc episcopus Lindisfarnensis, nunc dicitur et est Dunelmensis. Post quem itidem Scoti usque ad quatuor viritim episcopos ad eandem insulam direxerunt, de quibus Scotis prætereundum non est, quia, juxta decretum beati Patris Gregorii, suffraganei erant Cantuariensis archiepiscopi. In illa namque sæpe dicta epistola postquam de distinctione Lundoniensis et Eboracensis episcopi, unde movetur tanta contentio, satis actum est, beatus Gregorius ad Augustinum ita subjungit, dicens: « Tua vero fraternitas non solum eos episcopos quos ordinaverit, neque hos tantummodo qui per Eboracæ episcopum fuerint ordinati, sed etiam omnes Britanniae sacerdotes habeat Deo Domino nostro Jesu Christo auctore subjectos. » Et idem in responsionibus ad eundem ita: « In Galliarum episcopis nullam tibi auctoritatem tribuimus, Britanniarum vero omnes episcopos tuæ fraternitati commitimus, ut inducti doceantur, infirmi persuasionem roborentur, perversi auctoritate corrigantur, *Britannias* siquidem pluraliter appellat, propter diversas ejusdem insulæ provincias et linguarum divisiones. Beda namque cum Britanniae qualitatem describeret: « Hæc, inquit, insula in præsentem juxta numerum librorum, quibus lex divina scripta est, quinque gentium linguis unam eandemque summæ veritatis et veræ sublimitatis scientiam scrutatur et constat, Anglorum videlicet Britonum, Scotorum, Pictorum et Latinorum quæ meditatione Scripturarum cæteris omnibus est facta communis. » Idem in tertio ejusdem Historiæ libro: « Denique, inquit, omnes nationes et provincias Britanniae quæ in quatuor linguas, id est Britonum, Pictorum, Scotorum, et Anglorum divisæ sunt, in ditionem Oswaldus accepit. » Et sæpenumero idem in eodem volumine distinguit inter Scotos, qui Britanniam, et illos qui incolunt Hiberniam. Episcopos igitur Scotiæ beatus Gregorius suffraganeos deputavit Cantuariensis Ecclesiæ; illos sane duntaxat illa

apostolicæ sedis auctoritate decernens, qui ante beati Augustini adventum in Angliam ab olim conversis Britonibus et Scotis instituebantur antistites, de quibus, ut ibi legitur, « plurimos Augustinus in exordio episcopatus sui convocavit ad colloquium suum, fraterna admonitione suadens, ut pace catholica secum habita, communem evangelizandi gentibus pro Domino laborem susciperent: qui cum longa disputatione habita Augustino et sociis ejus assensum præbere nolissent, tandem utriusque partis concordia cæcus adducitur in medium cujus illuminatione conjectum est vera esse quæcunque Augustinus astruebat. Attamen illi nil horum, quæ astruebantur, se facturos, neque illum pro archiepiscopo habituros esse respondebant, unde factum est, ut minitante et prædicente Augustino, suæ postmodum cum suis gravissimam paterentur censuram perversitatis, quia utiliter noluerunt obedire allegationibus veritatis. » Et de Laurentio successore Augustini Beata ita subsequitur dicens: « Denique, inquit, non solum novæ, quæ de Anglis erat collecta, Ecclesiæ curam gerebat, sed et veterum Britanniae incolarum, necnon et Scotorum, qui Hiberniam insulam Britanniae proximam incolunt, populis pastorem impendere sollicitudinem curabat. » Quam videlicet pastoralis curæ sollicitudinem nunquam postea Cantuariensis Ecclesiæ tam universæ Britanniae quam hiberniæ beneficio simul et primatu impendere cessavit, nisi modo quando a novis et omnium veterum acutissimis Eboracensis Ecclesiæ doctoribus omnia in aliud et melius corriguntur. Porro defuncto Honorio Deusdedit sextus in episcopatu Ecclesiæ Dorobernensis accipitur; cujus in tempore vir quidam, Ceadda nomine, magnæ et religiosæ simplicitatis in episcopatum Ecclesiæ Eboracensis eligitur. Cumque Doroberniam consecrandus advenerit, Deusdedit archiepiscopum jam migrasse de sæculo reperit; quapropter ad quemdam illius suffraganeum, qui solus in tota Britannia orthodoxus remanserat, divertit, et ab eo consecratus Eboracum rediit. Interea quoque vacante Dorobernia quidam Wilfridus a rege Northanhimbrorum electus, Galliam mittitur, et consecratus Angliam revertitur. Igitur tam rex Cantuariorum, quam rex Northanhimbrorum, licet ipse duos jam episcopos in provincia sua consecrari obtinisset, Britanniam tamen totam a nuper accepta Christiana religione vacillare timentes, quia Cantuaria archiepiscopum non haberet, pari consensu, electum quemdam presbyterum, nomine Wighardum, ad apostolicam sedem consecrandum direxerunt. Qui apud Vitalianum papam optime susceptus, superveniente pestilentia ibidem obiit peregrinus. Quo defuncto, quidam magnæ virtutis monachus, Theodorus nomine, Tharso Ciliciæ natus, tam lingua Græca quam Latina præditus, tam sæcularis philosophiæ quam ecclesiasticæ sapientiæ gratia re-fertus, ab ipso papa eligitur, consecratur, et comitante cum Adriano abbate, atque viro sapientis-

simo, non solum Doroberniæ, sed sicut Beda sæpe numero memorat, totius Britannicæ archiepiscopus destinatur. Cujus laudis vitæ, et primæ dignitatis præconium sæpelicte historiographus eleganter exprimit dicens: « Ut enim, inquit, breviter dicam tantum profectus spiritualis tempore præsulatus illius Anglorum Ecclesiæ, quantum nunquam ante potuere cœperunt. Neque unquam prorsus ex quo Britanniam petierunt Angli, feliciora fuerunt tempora, dum et fortissimos Christianosque habentes reges, cunctis barbaris nationibus essent terrori et omnium vota ad nuper audita cœlestis regni gaudia penderent, et quicumque lectionibus sacris cuperent erudiri, haberent in promptu magistros, qui docerent. » Pervenit igitur Theodorus ad Ecclesiam suam, non aliunde sed a sede apostolica directus, comitante Andriano, sicut Beda refert, qui cooperator existens, diligenter attenderet, ne quid ille contrarium veritati, fidei et Ecclesiæ, Græcorum more, in Ecclesiam cui præest, introduceret. Moxque peragrata insula tota quaquaversum Anglorum gentes morabantur, nam et libentissime ab omnibus suscipiebatur et audiebatur, rectum vivendi ordinem tam clero quam populo disseminabat, quæque erant mutanda mutabat, quæ corrigenda corrigebat, cujus primatu et doctrina tam Ecclesiæ status, quam episcoporum numerus proficiebat. Isque erat primus in archiepiscopis Doroberniæ, sicut Beda eisdem verbis testatur, cui omnis Anglorum Ecclesia manus dare consentiret.

Ubi tunc Eboracensium hæc nova et admirabilis industria, quæ jam in novissimis diebus male molitur eripere, quod jam Ecclesia Cantuariensis per quadringentos et eo amplius annos inviolate meruit possidere. Nec historia docet, nec memoria tenet, quando per tam diuturnum spatium primatu suo Ecclesia Cantuariensis exuta fuisse dicatur, nisi modo quando Eboracensium novitas in nostram injuriam vehementer et prospere elevatur, vel beati Gregorii, vel sacrorum canonum auctoritate didicimus quia quidquid altera Ecclesia saltem per triginta vel per quadraginta annos illibate meruit obtinere, alterius postmodum Ecclesiæ improbitate non debeat amittere. Nobis autem omnium miserrimis nec quadringentorum annorum poterit quidquam diuturnitas subvenire. Fatendum plane est quia, juxta prophetam, pertransierunt multi, et novorum Eboracensium multiplex est scientia. Si voluerint, fateantur et acclament quia illorum sumus, quia Ecclesia Cantuariensis illorum mancipatur servitio, sit eis pro ratione, et voluntas, et præsumptio; vel dicant, quo tempore, quo auctore Ecclesia Eboracensis hanc manus dationem excussit, quia post beatum Theodorum usque modo, Ecclesia Cantuariensis merito beneficium et primatum obtinere promeruit. Cæterum interim videamus quid, Beda referente, beatus Theodorus circa Eboracum et ejus provinciam egerit, quid Christianæ religionis, quid fidei, quid ecclesiasticæ et canonicæ institutionis

A ibidem operatus fuerit; nisi forte cassare velint quidquid ille ordinavit, quia, illis absentibus, imo necdum existentibus, quidquam ordinare præsumpsit. Igitur Theodorus audiens quod Ceadda Eboracensis episcopus assistentibus non catholicis episcopis fuerit ordinatus, deposuit eum. Sed quia vir vitæ venerabilis et miræ religionis erat, aliquanto tempore post canonicè reconciliatum præfecit eum in provincia Dorobernensi Ecclesiæ, quæ modo Cicestrensis appellatur, administrante Eboracæ civitatis episcopium prædicto viro venerabili Wilfrido, qui non solum Eboracensis, sed etiam omnium Northanhimbrorum episcopus erat. Cum autem idem Wilfridus emergentibus causis ab episcopatu, Egfrido rege cogente, per auctoritatem Theodori pulsus fuisset, ipse Theodorus nolens provinciam Northanhimbrorum episcoporum solatio carere, duos episcopos ordinavit, et unum Eboracensi, alterum Lindifarnensi Ecclesiæ præfecit; quibus etiam opportuno tempore post in eadem provincia locis opportunis alios tres addidit, et eorum aliis decedentibus, alios, quos volebat, subrogavit. Quanta ibi bona Theodorus fecerit, quoties consilia congregaverit, quot monasteria per discipulos suos instituerit, in ecclesiastica Anglorum historia luce clarius est videre. Occiso autem rege Egfrido, ipse Theodorus præfatum Wilfridum a Cicestrensi pontificatu, quem ipse Wilfridus in Selesei conversa per se ad fidem Christi tota Australium Saxonum provincia primus instituit abstractum, Eboracæ et toti provincie Northanhimbrorum episcopum restituit, remotis his quos jam olim eo repulso ipsemet eidem provincie, ut diximus, instituerat. Translato autem ad cœlestia Theodoro, successor ejus Birtwoldus, Cantuariensis archiepiscopus, coacto generali concilio in parochia Eboracensi sæpe nominatum Wilfridum propter cujusdam contra Ecclesiam Cantuariensem factam inobedientiæ culpam, loco pontificatuque submovit, et postmodum monitus a Romano pontifice Joanne, suis omnibus eum revestivit; sicque in pace quatuor annis supervixit, quinto ad Dominum transiit: juxta quod ei a Roma remeanti, et apud Meldum Gallicæ urbem infirmanti sanctus Michael archangelus repromisit. Nulli ergo sapienti dubium, tam Theodorum quam ejus successorem in Eboraco et ejus provincia primatum habuisse, quoties in eisdem locis episcopos instituerunt et restituerunt, et quibus omnes, ut Beda testatur, manus dare consenserunt.

Hucusque gentis nostræ fidem et Ecclesiæ primitias et antiquam seriem, venerabilis Beda commemorat. Verum Eboracenses velut ex aliqua paritate sibi non mediocriter arrogare videntur, quia videlicet Honorius papa inter Cantuariensem et Eboracensem episcopum ita convenire judicat, ut cum eorum alter ex hac vita transierit, qui superest alterum in loco defuncti debeat ordinare. Et quidem id ita constat hucusque fuisse servatum, quatenus videlicet quandocumque episcopus Eborac-

censis a Cantuariensi consecrandus erat, ubicunque juberet Cantuariensis illuc Eboracensis consecrandus adiret; vel quodcumque Cantuariensis ab Eboracensi consecrandus erat, illuc consecraturus adveniret ubi Cantuariensis juberet. Non est igitur æclamanda parilitatis æqualitas, ubi tempore, primatu, cura et beneficio totum jure vindicat alterius et facultas et investituræ illibata diuturnitas. Et ni fallor, nec historia, nec memoria tenent Eboracenses quod omnibus his contradicere valeant. Unde Christianis auribus satis liquet, cujus temeritatis audacia est matri filiam velle rebellare, cujus semper ministerio religionis suæ lac sumpsit et gratiam. Superbe igitur Eboracensis Cantuariensi subtrahere nititur, quod tanto merito prisca subjectionis debeatur. « Grave nimis est, inquit beatus Gregorius, contra veterem usum sacerdotes sibi quidquam arripere. Religio Christiana: veritatis est, malle ubi decet humiliter subijci, quam superbe majoribus ubi non decet æquari. » Fuit, inquit, ista subiectio quandiu Ecclesia Eboracensis fuit sine pallio. Revera, inquam, sicut in veteribus chronicis Anglorum invenitur, centum viginti quinque annis sine pallio perduravit. Non igitur temere debet prætermitti, quod tanto tempore potuit obtineri. Et si adeo meruit Ecclesia Eboracensis per Cantuariensem enutrirī, non sit tunc ingrata beneficio, sed eo magis humilis et obnoxia matris solatio. Pullorum crudelitas notari solet, qui post incrementum ætatis, intendunt jugulo matris. Et Dominus per prophetam: « Filios, inquit, enutrivī et exaltavi, ipsi autem spreverunt me. » Porro si restituito pallio aliquatenus meruit crescere, non tamen adeo, ut per se valeat existere. Quomodo namque metropolitanus, vel archiepiscopus jure vocatur, cui nulla episcoporum provincia suffragatur. Habet, inquit, Lindisfarnensem, qui et Dunelmensem; habet Glasguensem. Excepto, inquam, interim hoc Northmannorum tempore, fate-mur plane, quia tempore priori nunquam Eboracensis archiepiscopus aut Lindisfarnensem suffraganeum habuit, aut Glasguensem. Sane dicant Eboracenses, quem unquam archiepiscopus Eboracensis episcopum instituit? quem unquam in provincia sua consecravit? Imo, si pace illorum dici potest, Ripensem et Hagustaldensem, quos Ecclesia Cantuariensis instituit, Ecclesia Eboracensis per terrenæ potestatis subreptionem destituit. At vero Glasguensi breviter intimandum, quod est antiquorum Britonum episcopus, quos beatus pater Gregorius singulatim episcopo Cantuariensi subiectos fore decrevit. Cujus videlicet Ecclesiæ episcopus, sicut a majoribus natu illorum traditur, usque ad hæc Northmannorum tempora vel ab episcopo Scotorum, vel Gualensium Britonum consecrari solebat. Cæterum de Lindisfarnensi a quibus institui vel consecrari solebat, luce clarius supra ostensum est, sed de institutis antiquorum quid interim Eboracensibus sua interest providere. Inva-

dant securi et dicant: Alii laboraverunt, nos autem in labores eorum introeamus. Lapidatus est Naboth, nullo impediēte, possideamus vineam ejus. Esto tamen; habeat duos Eboracensis suffraganeos episcopos; quibus vel eorum altero defunctis qualiter alios canonicè solus restituit, perspicuum non est: nisi forte eum voluerit uti libuerit, vel archiepiscopo Cantuariensem, vel ejus provinciales accessiri jubeat, quibus dicto citius adventantibus, suos Eboracensis instituat. Decernit, inquit, beatus Gregorius, ut episcopus Eboracensis duodecim episcopos ordinare debeat, qui suæ postmodum subjaceant ditioni. Habeat, inquam, dominus Eboracensis vel duodecim vel tredecim, vel quot ipse creavit episcopos, et consecravit. Illos saltem Cantuariensi benigne dimittat, quos Cantuariensis instituit, et diu sine calumniarum retractatione obtinuit. Quid enim, inquit, restituito pallio, neminem archiepiscopus Eboracensis suffraganeum habuit? Si habuit, inquam, ostendant, vel per veritatis historiam, vel per testimoniorum memoriam usque ad hæc Northmannorum tempora alicujus episcopi suam investituram. Denique Alcuinus, qui et Albinus, sanctissimus et antiquus Caroli imperatoris magister, ad Adeldardum archiepiscopum Cantuariensem, scribens, inter cætera sic dicit: « Ecclesiastica dignitas ubique exaltetur, sanctaque sedes, quæ prima fuit in fide, prima sit in sanctitate et honore. Quæ quidem partim discissa est non rationabili, ut videtur, consideratione, sed quadam potestatis cupiditate. Quod si fieri posset ut pacifice adunetur, et scissio resarciatur, bonum videtur hoc fieri cum consilio omnium sacerdotum Christi; ita ut tunc ille pallio diebus suis non exuatur, licet ordinatio episcoporum ad sanctam et primam sedem recurrat. » Testatur etiam Alcuinus in eadem epistola, quia per invasores regni hæc Ecclesiæ scissio, et prædicta pallii restitutio provenit. Nam et Leo papa, quo invasore id usurpatum est, insinuat scribens ad Cœnwlfum regem Merciorum, qui sunt populi Anglorum: « De epistola, inquit, quam Æthelardus reverendissimus et sanctissimus nobis emisit, quemadmodum poposcit vestra excellentia, sicut decebat, sanctitati ejus enucleatius reddidimus responsum, quia nos de clerico illo apostata, qui ascenderat in regnum, similem deputantes Juliano, depravato, et anathematizantes abjecimus, quatenus eum a nequissimo expellamus regno, et de salute animæ illius procuremus. Nam pro hujusmodi valde laudavimus fratrem nostrum præfatum archiepiscopum, quia pro fide orthodoxa animam suam posuit. » Ecce antiquè et hactenus illibato more Roma Cantuariam præ defensione fidei orthodoxæ beatificat, invasorem regni et apostatam notat, quo auctore contra Ecclesiæ Cantuariensis debitam honestatem, alter, qui non debebat palliatur. Ecce alterius et longinqui imperii magister jam per sæculum usitato nomine primam sedem appellat, et manente pallio, ordinationem episcoporum ad primam sedem recurrere debere judicat,

quam in fine sæculorum contra veterem et illibatum usum, nova temeritate Ecclesia Eboracensis exheredare festinat.

O mira et inaudita perversitas! si plus valeat usurpatæ temeritatis audacia, quam diuturnæ et inconcussæ veritatis fida memoriæ. Nec mos, nec noviter introducta consuetudo fuit Ecclesiæ nostræ, contra antiqua statuta nova vel usitata præsumere; sicut ex veterum historiarum auctoritate didicimus, credimus propter quod et loquimur. Hæc fuit toto Anglorum tempore Ecclesiæ Cantuariensis primæ excellentia, o beatissime et unice colende Pater! Cæterum toto hoc Northmannorum tempore qualibet inter Cantuarienses et Eboracenses convenit, præsens et viva memoria declarabit. Si quidem a Northmannis Anglia debellata, et sicut ante dictum est, Stigando deposito, cum vacaret Ecclesia Cantuariensis, electus est in archiepiscopum Lanfrancus, abbas Cadomensis, vir reverendissimus, et omnis tam divinæ quam secularis philosophiæ peritissimus, et totius Latinitatis magister doctissimus. Qui consecratus in sede propria a suis, invitavit electum Eboracensem, virum honestæ castitatis et bene litteratum, Thomam nomine, quatenus ad primam sedem Cantuariensem consecrandus adveniret. Venit, et profiteri monitus distulit. Tandem post hæc professus consecratus est. Interea Romam ambo veniunt, et apud Alexandrum papam de palliis morem gerunt. Fortassis arrogantæ videretur edicere, quanta tunc reverentia Lanfranco apud sedem apostolicam assurgitur, vel quanta subjectione Lanfrancus omnibus diebus suis apostolicæ majestatis imperium prosequitur. Acceptis itaque palliis, Thomas de appetita et accepta professione coram papa calumniam movet, et Lanfrancus pro loco et tempore Ecclesiæ suæ privilegia exhibet. At vero dominus papa bona deliberatione præcepit, quatenus uterque revertatur ad propria, et collectis in unum majoribus natu, tam episcopis quam nobilibus Britanniæ, illorum memoria et veterum historiarum testimonio tanta discussio terminetur. Igitur peractis his, nihil aliud definiri potuit, quam quod Ecclesiarum prisca consuetudo, sicut præfati sumus, et tenuit et instituit. Quo circa Thomas sibi hactenus incognitam rerum veritatem edoctus, et humiliter veniam petens, Lanfranco et primæ sedi reconciliatur.

Eo sane reconciliationis tempore quæcunque in posterum suboriri poterat altercationis occasio, renouetur, et tunc primum Eboracensium metropolitani Ecclesiæ Lindisfornensis episcopus, Lanfranco concedente, suffraganeus adhibetur. Ita duntaxat, quatenus in posterum de facienda professione scrupulositas nulla remaneret, et Cantuariæ prima fides in sui primatus honore pristino perduraret. Unde et Alexander papa inter alia quæ Lanfranco mittebat, ita scribit: « Accepimus, inquit, a quibusdam venientibus de vestris partibus ad limina sanctorum apostolorum Petri et Pauli, quod quidam clerici

A associato sibi terrenæ potestatis, laicorum videlicet consilio, diabolico spiritu repleti, moliantur de Ecclesia Sancti Salvatoris in Dorobernia, quæ est metropolis totius Britanniæ, monachos expellere, et clericos inibi statuere. Igitur Thomas Eboracensis tres viritum sibi succedentibus episcopos, quorum unus hodieque superest, in Lindisfornensi Ecclesia consecravit. Nec tamen in urbe sua, quippe sol non poterat, sed ubi Ecclesia Cantuariensis in provincia sua concedebat, et episcoporum suorum solatia exhibebat.

Post hæc Lanfrancus in senectute bona defungitur, et in locum ejus beatæ memoriæ Anselmus, Beccensis abbas eligitur, cujus vitam et miraculis gloriosam spiritualis et incomparabilis sapientiæ quidam divinus splendor illuminavit. Hunc Thomas Eboracensis in Dorobernia metropoli sua ordinaturus et venit, et totius Britanniæ primatem consecravit; qui cujus obedientiæ et humilitatis et fidei erga sedem apostolicam fuerit, testantur persecutiones, exilia et pericula, quæ, sicut pene totus mundus agnovit, pro libertate Romani Ecclesiæ patiente sustinuit. Quem quidem cum Willielmus Junior, rex Anglorum crudelissimus, ad abnegandum Urbanum papam illum coegisset solus pene cum Ecclesia sua in tota Anglia Romani nominis splendorem non fœdavit. Quapropter inter alia quæ passus est, etiam ille dominus Thomas Eboracensis nec Deum timens, nec Romani majestatis fidem reverens, Christiano et sancto viro jussa quidem prædicti regis nefando ore fraternitatem abnegavit. Quo tandem defuncto, in locum ejus quidam Gerardus succedit, de cujus lectione, *vita, moribus*, et miserrimo obitu melius est silere, quam quidquam, quod Christianæ pietatis aures offendat, enarrare. Interea sedes apostolica de investituris ecclesiarum cum rege Anglorum constanter acerbatur. Unde et bonæ memoriæ Paschalis papa scribens ad Anselmum archiepiscopum, cum provida deliberatione non debere per manus laicorum investituras Ecclesiarum dari decrevisset, postea sic infert: « Hæc ita doceas, inquit, sicut tuo scis primati expedire, quem profecto fraternitati tuæ ita plenam et integrum confirmamus, sicut a tuis constat prædecessoribus fuisse possessum. » De cujus primatus confirmatione item Paschalis Anselmo sic: « Quondam, inquit, in litteris ab apostolica sede tibi directis, Cantuariensis Ecclesiæ primatum ita tibi plenum concessimus, sicut a tuis constat prædecessoribus fuisse possessum. Nunc autem petitionibus tuis annuentes, tam tibi quam tuis legitimis successoribus eundem primatum, et quidquid dignitatis seu potestatis, eidem sanctæ Cantuariensi seu Dorobernensi Ecclesiæ pertinere cognoscitur, litteris presentibus confirmamus. » Porro Gerardus accepto pallio de Roma Britanniam veniens, contra decretum domni papæ, pro voluntate regis graviter metuitus est. In ea namque fide, qua vivere episcopus debet, iuravit, quia contra decretum suum domini

papa regi Anglorum investituras ecclesiarum concessisset. Quæ de re epistolæ vel Anselmi ad Paschalem, vel Paschalis ad Anselmum habentur. Hæc et alia his similia Gerardus Eboracensis contra Romanam Ecclesiam attentare præsumebat, dum Anselmus Cantuariensis pro illa persecutiones et exilia libenter pati non formidabat. Væ peccatis meis quibus ad malum imputatur, quidquid prædecessores mei optime meruerunt, et dominus Thurstanus Eboracensis sola nostræ partis injuria redimit, quidquid prædecessores ejus male gesserunt. Vel si illi imputari non debet prædecessorum suorum culpa, mihi prodesse non debet prædecessorum meorum virtus et justitia. Quia etsi peccata Radulphi tanta sunt ut pati talia debeat, Augustini, Theodori, Lanfranci et Anselmi peccata nulla sunt, ut novissimis temporibus pati ista mereantur.

Porro Gerardus cum Anselmo de facienda professione data fide jurasset, fallaci tamen ut erat animo, profiteri distulit. Quippe se interim erga regem in via sua prosperari, et dominum Anselmum in via Dei et fide sedis apostolicæ cernebat injuriis et odiis hominum affligi. Tunc Gerardo bonæ memoriæ Paschalis ita scribit: « Quamquam, inquit, prave adversus nos, imo contra matrem tuam sanctam Romanam Ecclesiam te non ignoremus egisse, præsentibus tamen litteris tibi mandamus ut professionem tuam venerabili fratri nostro Anselmo, Cantuariensi episcopo, facere non negligas. Audivimus enim quondam prædecessorem tuum ex hæc eadem re contentionem movisse, et cum in præsentia domni Alexandri secundi papæ ventilata esset, ex præcepto ejus definitione habita, post varias quæstiones Lanfranco prædecessori suo et successoribus suis eandem professionem fecisse. Unde et nos quod tunc temporis definitum est, volumus auctore Deo, firmum illibatumque servari. » Interea Gerardus Eboracensis miserrima et subita morte defungitur, et in locum ejus vir valde castus et bene litteratus Thomas junior subrogatur. Qui non longe posthæc, defuncto in pace Christianissimo viro Anselmo archiepiscopo, professus, sanctæ et primæ Ecclesiæ Cantuariensis consecratus est in Lundonia ab ejus urbis episcopo. Is itaque quemdam Britonem Glasguensi Ecclesiæ ordinavit episcopum, quæ jam pene præter memoriam non habuerat episcopi solatium. De quo episcopum sciendum, quia, sicut prædictum est, si antiquorum Britannum episcopus est, secundum beati Patris Gregorii decreta Cantuariensis Ecclesiæ suffraganeus est. Quod si forte propter provinciarum viciniam, licet mutato et loco et populo, idem Pictorum episcopus debet putari, nihilominus Ecclesiæ Cantuariensi suffragatur, utpote institutus et creatus a Theodoro archiepiscopo, sicut Beda testatur. Veruntamen sicut in Gestis sanctorum virorum, Columba videlicet, presbyteri et abbatis, qui, Beda referente, ante adventum beati Augustini in Britannia primus Scotorum et Pictorum populis Chri-

stum prædicavit, et venerabilis Cantugerni episcopi, qui primus Glasguensi Ecclesiæ præfuit invenitur, non iste est Candidæ Casæ episcopus, quem Theodorus instituit, sed unus de illis antiquis Britanniarum episcopis fuit, quos, sicut sæpe dictum est, singulatim beatus Gregorius Ecclesiæ Cantuariensi subjugavit. Hæc est igitur Cantuariensis et Eboracensis Ecclesiarum priscae consuetudinis institutio quam non momentaneo et novo ritu, sed per quadringentos et eo amplius annos illibato more sanctorum Patrum accepit, et facultas et Christianæ simplicitatis cauta dispensatio, o beatissime papa, et unice colende pater. Hoc est, hoc est, quod requirit Ecclesia Cantuariensis, quod non extorquetur impetu superbiæ, sed debetur officio Christianitatis et obedientiæ. Equidem justitiæ fas est, non culpa vehementiæ, sacerdotes non segner libidinare, quidquid Ecclesiæ suæ postulat et usus libertatis et privilegii gratiæ. Unde et Augustinus ad Simplicianum libro primo: « Quis non videat, inquit, iniquitatis neminem argui posse, qui quod sibi debetur exegerit, nec eum certe, qui quod ei debetur donare noluerit. » Et quis, inquam, ore sobrio dominum Eboracensem reprehendat, quasi acceptæ calamitatis et contumeliæ, si primæ sedi et sanctæ Cantuariensi Ecclesiæ solvere velit, quidquid olim dignum fuisse deprehenditur, et diuturnitate consuetudinis et merito justitiæ. Unde et concilio Toletano undecimo capitulo, « Unusquisque qui ad gradus ecclesiasticos est accessurus, non ante honoris consecrationem accipiat, quam placiti sui innodationem promittat. » Et certe Radulphus peccator non merito arguendus est alicujus infamiæ, quippe qui Christianæ fidei vinculo detinetur, quatenus Ecclesiæ suæ, cujus licet indigne suscepit regimina, non debeat excellentiam libertatis subvertere, quam tanto tempore tot prædecessores ejus sanctissimi et sapientissimi viri voluerunt et potuerunt obtinere. Solent enim Romani pontifices de observandis indeclinabiliter decretis antecessorum suorum ante consecrationem suam profiteri, et mihi quisquam audeat imponere, quatenus Ecclesiæ mex privilegia debeam evacuare. Quod si forte alicujus occasionis articulo tantum nefas præsumam attingere, certum est, quod spiritalis reus ero adulterii, quia primam fidem irritam feci. Hinc profecto beatus Gregorius scribit ita: « Grave nimis, inquit, et contra sacerdotale constat esse propositum, velle cujusquam Ecclesiæ privilegia olim indulta confundere. » Quod autem nec ipsi summo pontifici liceat sanctorum Patrum traditionibus contraire, Zosimus papa sic testatur: « Contra statuta, inquit, Patrum aliquid concedere aut mutare, nec hujus quidem sedis potest auctoritas. »

Viderit apostolicæ sedis summa prudentia, quanta benevolentia veritatis digni sunt, quorum astutia et delatione vestra adversum nos ingratitudo convaluit, quatenus de consecratione domini mei Eboracensis episcopi dignaretur incipere, quod

nemo per tot tempora prædecessorum vestrorum consuevit, vel saltem inchoavit. Et avertat Deus ne majestati vestræ subrepat illorum invidia, qui malevole dicunt Cantuariam contra nos transgredi, quia juxta paternarum institutionum terminos juste exigit legitimam subjectionem Eboracensis episcopi. Errant, inquam, quia hoc Cantuaria meruit, hoc, salva benevolentia Romanæ sedis excellentiæ, non contra Petrum, sed cum Petro et sub Petro multis millibus dierum tenuit, hoc priscae consuetudinis investitura, et antiquitatis veneranda majestas instituit. Et ut interim beati Gregorii utamur verbis: « Quia cunctis liquet unde Britanniarum regionibus fides sancta prodierit, cum prisca consuetudinem sedis apostolicæ Ecclesiæ Cantuariensis humilitas repetit, quid aliud quam bona soboles ad sinum matris recurrit? » Ravennas olim episcopus, in tempore beati Gregorii de usu pallii in solemnibus litanis Ecclesiæ suæ prisca consuetudinem solo testium juramento comprobavit; nobis nec veritatis historia, nec apostolicæ sedis data privilegia, nec tantæ diuturnitatis investitura prodesse sufficiet. « Admonitus, inquit, ad dominum papam cum prope esset venire noluit. » Vehire, inquam, nolui, quia non potui. Novit Deus, qui me voluntate sua corripuit, quia passionis meæ molestia tantæ majestatis tumultum, et terrorem sustinere non potuit. Denique infirmitas non habet legem. Quamviscunque igitur velit, lapidabit me domini mei Eboracensis episcopi et suorum violentia, certe non dabo vineam meam, nec vendam hæreditatem patrum meorum. Habeamus, inquit, veritatis et opportunitatis indicium, facile est ostendere, quod nihil debemus Cantuariæ, nisi quod omnis Ecclesia omni Ecclesiæ.

Totam illorum, inquam, de qua gloriantur facilitatem, superius exposuimus, o serenissime domine et reverendissime Pater! Quæ tamen illorum facultas quantacunque sit, hic jure ventilanda esset, ubi antiquitatis historiæ, ubi veterum chronica habentur, provinciæ et provinciarum singula loca dignosci et præsens sæculi memoria potest adhiberi. Et quidem in sæcularibus judiciis solent minores potestates cum suis inferioribus quæcunque inter se discrepare videntur, in curia tractare, nec antea majoris potestatis curiæ præsentari quam justitiæ veritatem in sua deprehendantur violasse. Nec judicatur ibi debere quemquam subire judicium, donec investiatur, unde sine judicio passus est spoliari. Qua in re nec sacri canones dissentire videntur, qui etiam ad veritatis definitionem triginta vel quadraginta annorum investituram in rebus ecclesiasticis satis esse testantur. Et quid de hominibus jactare conamur, cum inter Deum et Ecclesiarum potestates, ista sit habitudo, ut quidquid earum judicio in curia religionis ecclesiasticæ fuerit solutum, in cælo solutum credatur, et quod hic fuerit ligatum, ibi etiam ligatum teneatur?

Nihil ergo indignum excellentiæ vestræ, si Ec-

clesia Cantuariensis, quæ, sicut notum est, de pietate apostolicæ sedis fidei primordia lucra virtutis, et religionis accepit incrementa; in Christiana fide mereatur intra curiam provinciæ suæ obtinere, quod tanto tempore prædecessorum vestrorum legitima voluntate potuit habuisse. Neque domices Eboracensis pace vestra indignetur reddere sanctæ Cantuariensi Ecclesiæ, quod ab antecessoribus suis redditum est, humiliter intendens, et in mente eripha propheta ita revolvens: Neque melior sum quam patres mei. Memineritque sapienter quia discerit Christus reges super columban, et maledictus qui facit opus Dei fraudulenter. Sapiatque quorum caput est, qui dixit in corde suo, Ascendam super altitudinem nubium, et similis ero Altissimo. Nullis rem concupiscimus aut invadimus; terminos quos posuerunt patres nostri juste vindicamus. Manus actionem, subjectionem, et professionem Eboracensis Ecclesiæ semper Ecclesia Cantuariensis obtinuit; idem requirimus, quia ita investitam reperimus. Quocirca viderit sanctæ sedis apostolicæ summa justitia si spoliari debet per subreptionem unius hominis, quod potuit haberi per spatium tanti temporis. Mementote, quod pace vestra dixerim, quod Apostolus dicat: Patres, inquit, nolite provocare ad iracundiam filios vestros. Et propter Deam providete, ne super vos obvenerit, quod ipsa veritas clamat: Tradentur filii a parentibus. Neque vero quisquam sapiens et benevolus justum e-se fateatur, ut quoties ab aliquo juris nostri suffraganeo provocamur, toties Romanæ majestatis curiam adeamur. Denique sanctitatis et justitiæ vestræ celsitudinem appellamus, quatenus Ecclesiæ nostræ terminos, quos posuerunt patres vestri, firmos et integros observetis, quatenus more suo Ecclesia Cantuariensis totius bonæ voluntatis vestræ sequatur imperium et optimum principatum. Quod si vobis utile nec onerosum videtur, potestis et debetis de cardinalibus vestris, et de Galliarum episcopis, quos volueritis, huc transmittere, in quorum præsentia semper astruatur, si ita fuit primatus Ecclesiæ nostræ, sicuti prælocuti sumus, necne, vel si quidquam habeant Eboracenses, quod contra hæc omnia certum valeant approbare. Iterum atque iterum majestatem vestram appellamus, ne in diebus novissimis sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ bonam fidem, et erga beati Petri summam et primam sedem optimam obedientiam despiciatis.

Valeat in Christo sanctitas vestra, o beatissime papa, et unice colende Pater.

V.

Epistola Adalberti archiepiscopi Moguntini ad Grælixum. — Monet cum de his quæ Cono episcopi Argentinensis Ecclesiæ reconciliatus ab imperatore passus fuerit.

(Anno 1122.)

[MARTENE, *Ampliss. Collect.* I, 676.]

CALIXTO, beatissimo domino suo et patri universalis Ecclesiæ, [ADALBERTUS] Dei et sui gratia quid-

quid est, debitam cum omni devotione obedientiam.

Debitæ humilitatis et devotionis obedientia singula quæ circa nos aguntur ad majestatis vestræ audientiam perferenda putavimus, quatenus et a nobis negligentia culpam removeamus, et quantum nostræ parvitas est, in his quæ nobis notiora sunt, serenitatem vestram præmuniamus. Frater noster Cono Argentinensis episcopus statim post (75) Remense concilium misericordiam postulavit, et a cardinali sanctæ Romanæ Ecclesiæ absolutionem recepit. Qui cum prius in obsequio regis assidue fuisset, sæpe eum monuimus ut Ecclesiæ Dei obediret, et ut hac via magis proficeremus; canonicis ut ab ejus errore recederent, et ad unitatem pacis Christi redirent, multoties scripsimus. Illi vero non tantum inobedientes permanserunt, sed vestræ auctoritatis litteras, quas novissime in idipsum eis transmisimus, aperire et legere contempserunt. Postquam autem absolutus fuit episcopus, corde et corpore ab imperatore se subtraxit, et in servitio ac fidelitate Ecclesiæ utcumque injustus et peccator, fidelis tamen et utilis veritatis assertor permansit. Omnimodis eum persecutus et cum iudicio fratrum nostrorum canonicam, et vocem et audientiam amiserint, omnibus quibus possunt insidiis eum circumveniunt. Hac occasione accepta, imperator tam gravi eum odio persecutus est, ut omnibus rebus suis eum abraserit, et de civitate expulerit. Quod totum assecutus est imperator. Compositione hujus pacis, quia ante adversus episcopum prævalere non potuit, ex quo ab eo recedens episcopus, ad Ecclesiam rediit. Nam priusquam ad Ecclesiam rediret, inter primos amicos imperatoris habebatur. Hæc non ideo dicimus, ut injustitiam episcopi studeamus defendere vel approbare. Sed ideo coram Deo loquimur, quia si tam absoluta potestas imperatori conceditur sæviendi in qualemcumque istum episcopum, reliquis fidelibus, qui cum Ecclesia Dei permanserunt, scandalum et intolerabilis persecutio generabitur. Propter quod si vestræ discretioni placeret, vestræ humilitatis consilium, seu potius devotissima supplicatio hæc esset, ut ad præsens severior disciplina ejus correptionem dissimularet, quia sic dispensatio vestra grassantis hominis impetum in cæteros fideles inhibere poterit, et suo loco et tempore de præfato episcopo plenam justitiam Ecclesia Dei obtinebit.

VI.

Epistola secunda Adalberti archiepiscopi Moguntini ad Calixtum.

(Anno 1122.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 275.]

CALIXTO beatissimo domino suo et Patri, universalis Ecclesiæ pontifici, A. Dei gratia et sui misericordia quidquid est, debitam cum omni devotione obedientiam.

(75) Istud concilium Remense anno 1119 celebratum fuit xiii Kal. Novembris, cui interfuere cum papa archiepiscopi quindecim, episcopi plus quam

In multis et magnis persecutionibus et angustiis hactenus positi, quoties de persona domini imperatoris scripserimus vestræ majestati quid vobis placeret, quid principes nostri sentirent, in qua demum sententia convenissent, non dubitamus recordari vestræ discretionis beatitudinem, et in his omnibus per litteras et nuntios vestros cognovimus circa hæc maxime semper versari vestræ pietatis desiderium, ut apostolica dispensatione vestris potissimum diebus pax et concordia descenderent in universum mundum, si tamen ita eam pacem imperator et daret et susciperet, quod honorem Dei et matris Ecclesiæ non obfuscaret, acceptaque esset dominis ac Patribus nostris cardinalibus, qui in idipsum de latere vestro ad nos missi sunt, totius consilii et ingenii nostri vires in hoc contraximus, ut tam generale bonum ad communem Ecclesiæ et regni utilitatem non differretur ulterius. Sed quia tam imperium quam imperator tanquam hæreditario quodam jure baculum et annulum possidere volebant, pro quibus universa laicorum multitudo imperii nos destructores inelamabat; nullo modo potuimus his imperatorem exuere, donec communi quique consilio, cum his qui aderant fratribus et dominis cardinalibus huic periculo nostro compatientibus, inde Ecclesiæ censuram verentibus, et ob hoc vix nobis assentientibus, omnes pariter sustinimus, quod in ipsius præsentia Ecclesia debeat electionem facere, nihil in hoc statuentes, nec per hoc in aliquo, quod absit, apostolicis institutis et canonicis traditionibus præjudicantes, sed totum vestræ præsentia et vestræ deliberationi reservantes; immobilia enim per omnem modum et fixa esse præcepta non dubitamus, quæ ad tuendam et corroborandam libertatem..... et Ecclesiæ æterna lege sancita..... ipse tamen imperator parum attendens quanti periculi laqueum per vestram misericordiam evaserit, et quod utcumque concessa sibi potestas adhuc impediatur. Igitur iudicia vestræ discussionis in legatorum vestrorum præsentia, quantum ea abusus sit ex eis expeditus, cognoscere poteritis. Quocirca si per hujus..... eandem..... sive graviolem Ecclesia Dei debet sustinere seu virtutem solum hoc restat, ut pro palma victoriae de cætero subjecta sit ad..... despectiones ignominia. Hæc non ideo dixerimus quod per nos vestra excellentia circumspecta in omnibus præmuniri possit. Sed quia sine..... sub vestra auctoritate libertatem Ecclesiæ desideramus. Itaque majestatis vestræ genibus provoluti, tam suppliciter quam juste deposcimus, ut in fratre..... episcopo Rokkero opus Ecclesiæ agnoscere dignemini, et quam ipsa libero et canonicè ad hunc apicem promovit, misericordia vestra confirmet et prohibeat..... expulsione ita suffocatur libertas Ecclesiæ, quod laicus quidam adhuc occupat ipsius sedem, et dissipando episcopatum persequitur et destruit, qui fideles..... qui ducenti, abbatum vero et aliorum innumera multitudo.

ultimus omnium annulo et baculo investire non abhorruit, sub ipso articulo exterminandæ excommunicationis. Propterea memorem esse decet clementiam vestram..... in servitio et fidelitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ patrimoniis et beneficiis suis adhuc proscribuntur omni cartulæ perferenda commisimus, et alia complurima desiderantur in hoc sancto con-

A cilio, quæ ad vos ipsi pertulissemus nisi in agnoscendo, ut noverunt cardinales, præpediremus, et in alpium asperitas et tot locorum angustiarum ante periculum his præcipue diebus malis nobis incussisset. Desiderio enim faciem vestram videre desideramus antequam ad alterutrum viam universæ carnis ingrediamur.

CONCORDATUM WORMATIENSE.

(Anno 1122, Sept. 23.)

[PERTZ, *Monum. Germ. hist. Legum II*, 75.]

Novam pacti hujus, quo lis inter Ecclesiam et imperium oborta demum composita est, editionem sub duobus codicibus septem optimæ notæ instituimus, scilicet

- 1) Vaticani n. 1984, membr., fol., sæc. XII ineuntis, quem pro fundamento posui; tum
  - 2) Vindobonensis Cæsarei inter libros juris canonici n. 91, mbr., fol., sæc. XII;
  - 3) Londinensis in Museo Britannico, Cotton. Domitian. A. VIII, mbr., sæc. XII;
  - 4) Londinensis in Museo Britannico, Cotton. Claudius A. I, mbr., sæc. XII;
  - 5) Sancti Trudonis, jam bibliothecæ Universitatis Leodiensis, sæc. XII ineuntis;
  - 6) Salisburgensis n. 404, mbr., 4° maj., sæc. XII ineuntis, jam in bibliotheca Cæsarea Vindobonensi asservati,
  - 7) Babenbergensis sæc. XII vel XIII ineuntis; adhibitis etiam Bbg.) Codicibus Parisiensi et Lipsiensi sæculi XII Annalium Babenbergensium, qui vulgo sub nomine Conradi Urspergensis veniunt, atque cum codicibus 5, 6, 7, plurimum consentiunt, et editionibus.
- G) Goldasti in Constitutionibus imperialibus, quæ cæteris præstat, et L) Leibnitii in Corpore juris diplomatico, quarum tamen minoris momenti lectiones non adnotavi. Annalista Saxo et Baronius, annalibus Babenbergensibus nisi, rursus excubendi non videbantur. Codicem Vaticanum II, a Baronio adhibitum, inspiciere non licuit; lectiones tamen ejus adjeci. Cæterum Heinrici diploma, quod sigillo destitutum in tabulario Vaticano (Armar. I, caps. 6, n. 11) asservatur, diem. IX Kal. Octobris præ se ferre dicitur.

PRIVILEGIUM CALIXTI PAPE SECUNDI.

Ego Calixtus¹ episcopus servus servorum Dei, tibi² dilecto filio H. Dei gratia Romanorum imperatori augusto³, concedo electiones⁴ episcoporum et abbatum Teutonicorum⁵ regni, qui ad regnum⁶ pertinent, in presentia tua fieri, absque symonia, et aliqua violentia; ut⁷ si qua inter partes discordia emergerit, metropolitani et comprovincialium consilio vel⁸ iudicio, saniori parti assensum et auxilium prebeas⁹. Electus autem regalia¹⁰, absque omni exactione¹¹, per sceptrum¹² a te recipiat¹³, et

que ex his jure tibi debet faciat. Ex¹⁴ aliis vero partibus imperii consecratus, infra sex menses, regalia absque¹⁵ omni exactione per sceptrum a te recipiat, et¹⁶ que ex his jure tibi debet faciat. Exceptis omnibus que ad Romanam ecclesiam pertinere noscuntur. De quibus¹⁷, vero mihi querentiam feceris, et¹⁸ auxilium postulaveris, secundum officii mei debitum auxilium tibi¹⁹ prestabo. De tibi veram pacem, et omnibus qui in parte tua sunt, vel fuerunt, tempore hujus discordiæ²⁰.

PRECEPTUM HEINRICI QUARTI IMPERATORIS.

In¹ nomine sanctæ et individue Trinitatis. Ego Heinricus Romanorum imperator augustus, pro amore Dei, et sancte Romanæ ecclesiæ, et domo pape Calixti², et pro remedio animæ meæ, dimittam

VARIÆ LECTIONES

¹ Calixtus 2. 6. Bbg. Calixtus L. ² deest 6. 7. ³ imperator augustus 1. imperator auguste 2. ⁴ consecrationes 2. electiones 1. ⁵ theutonici 5. 6. ⁶ r. tuum p. 3. ⁷ et 2. ⁸ et 2. 6. ⁹ habeat 6. p. et a 2. ¹⁰ r a te per sceptrum sine exactione r. 6. ¹¹ a. o. e. desunt 2. 3. 4. 5. 7. Bbg. L. G. ¹² p. s. desunt 3. 4. ¹³ codd. 5. 6. 7. Bbg. et L. sententiam exceptis o. q. ad R. e. p. noscuntur proxime post recipiat, non post debet faciat habent. ¹⁴ Ex — faciat desunt 2. ¹⁵ a. o. e. desunt 3. 4. 5. 6. 7. Bbg. L. G. ¹⁶ et q. ex h. i. t. d. f. desunt 3. 4. 5. 6. 7. Bbg. L. ¹⁷ q. m. q. si feceris 2. ¹⁸ et a. p. desunt 5. 7. Bbg. L. ¹⁹ meum 7. Bbg. L. ²⁰ Bbg. G. et L. addunt: Data anno 1122. 9. Kal. Octobris. ²¹ In n. s. et i. T. desunt 5. 6. 7. Bbg. Codex 7 præmittit: Data anno millesimo C. XIII. VIII Kal. Octobris. Wormat. concilio. ²² calixti 2. 6. callisti L. N. page 2.